

ЖАНРОВА ПРИРОДА ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ ОСИПА МАКОВЕЯ

Докладно вивчено генерику віршованих творів О. Маковея. Досі з погляду генології поезії автора не досліджували, за винятком спорадичних згадок у працях Є.-Ю. Пеленського, О. Засенка, Ф. Погребенника. Грунтовний аналіз поетичних творів виявив різноманіття їх жанрової природи. О. Маковей залишив твори численних жанрів, показавши себе в кожній із форм ретельним майстром слова.

Ключові слова: генерика, рід, жанр, різновид, вірш, лірика.

Поезія Осипа Маковея – оригінальне та цікаве, проте маловивчене явище в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття. Дослідження його творчості з погляду поетики ще й сьогодні фрагментарне та далеко не повне. У зв'язку з цим вивчення жанрової природи творів поета складає одне з важливих завдань науковців.

Дослідники віршованої творчості О. Маковея (Т. Галіп, О. Засенко, Є.-Ю. Пеленський, В. Погребенник, Ф. Погребенник, М. Рудницький, В. Сімович, І. Франко) аналізуючи тексти, принагідно вдавалися й до жанрового окреслення. Проте ці дослідження фрагментарні й здійснені переважно в ідейно-тематичній та пафосній площині.

Уперше означив жанрові вподобання поета Т. Галіп (1895) у рецензії на збірку О. Маковея „Поезії”. Наголосивши на популярності в „сучасного читаючого загалу” ліричної поезії, Т. Галіп констатує: „А такої у нашого автора мало. На 20 думок і образків можна нарахувати 4 ліричні пісні” [2, с. 258]. „Об’ємні” віршовані твори „Чортова скала” та „Новик” критик називає, вслід за поетом, казкою та віршовим оповіданням відповідно. Цикл „Semper idem” дослідник виділяє як „епічно-ліричний”.

Літературознавці О. Засенко (1968), В. Погребенник (1997) розглянули вірші поета під ідейно-тематичним кутом зору. Ф. Погребенник у передмові до двотомника творів О. Маковея (1990) висловив цінні спостереження щодо їх розмаїтої тональності.

Проте науковці не досліджували генерику віршованих творів О. Маковея системно і в повному обсязі. До того ж, враховуючи радянські реалії, на часі перегляд деяких отриманих результатів.

У нашому дослідженні спробуємо проаналізувати жанристику віршованих творів О. Маковея в різних аспектах. Зокрема, в тематичному та типологічному.

Говорити сьогодні про жанровий поділ лірики видається вкрай дискусійним і складним заняттям. Оскільки вже саме поняття жанру

різні дослідники тлумачать часто діаметрально протилежно. Як метафорично наголошує А. Ткаченко, „термін „жанр” за будь-яких поділів має тенденцію „гуляти” по всій шкалі ступенів, означаючи і рід, і вид, і різновид. Це у нього – вроджене, у генах” [24, с. 63]. Тож варто означити, що в нашому дослідженні, ведучи мову про жанр, маємо на увазі другу позицію у тричленному поділі: 1 – рід; 2 – жанр; 3 – різновид.

Віршовані тексти О. Маковея переважно створені в площині одного роду – лірики. Лише незначна їх частина належить до міжродових утворень.

Найскладніша проблема при вивченні жанрів – власне їх поділ. Єдиної довершеної класифікації лірики не розроблено. І це природно, оскільки з кожним твором вона еволюціонує, тож складно і, мабуть, непотрібно затискати її в рамки. Проте, розглядаючи певний вид лірики, чи то лірику певного автора, виробити потрібну систему поділу видається можливим. У вітчизняному літературознавстві є позитивний досвід із дослідження генерики поетичної творчості окремих поетів. До прикладу, ґрунтовні праці про лірику І. Франка – розділ „Симфонія жанру” в монографії „Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики” В. Корнійчука (2004) та монографія Ю. Клим’юка „Лірика Івана Франка як система жанрів” (2006).

За основу тематичного поділу віршів О. Маковея ми обрали класифікацію, запропоновану І. Качуровським у монографії „Генерика і архітектоніка”, щоправда з деякими заувагами. Зокрема, вчений виділяє *лірику пейзажну (крайобразну), мариністичну, екзотичну, екологічну, рустикальну, хуторну, кладовищенську, урбаністичну, в’язничну (тюремну), ностальгійну та лірику спогадів, медитативно-філософську, еротичну, мадригал, ситуаційну, трудову поезію (або лірику праці), геронтологічну, транспозитивну, вірші про поета й поезію, вірші про книжку, пародію, травестію, бурлеск, українську різдвяну та великодню поезії*. Окремий розділ присвячено так званим *мікрожанрам* (коломійки, частівки, анекдоти, альбомні вірші тощо). Окрім того, „лірику безпосереднього вислову почуттів думок” автор пропонує поділити на *інвокативну* (поезія закликів, прокльонів, благословень, обіцянок, побажань і звернень), *патріотичну* (коли, автор висловлює свої громадські чи патріотичні ідеали не інвокативно, а у вигляді похвали, прославлення, величання) та *інтимну* (любовна лірика, лірика родинних почуттів, лірика дружби) [8, с. 230–350]. Як бачимо, в поділі, попри переважну більшість тематичних шарів, науковець виділяє й суто типологічні різновиди (медитативно-філософська та інвокативна лірика).

Проаналізувавши віршовані твори О. Маковея за тематикою, отримали такі результати. Переважна більшість творів поета написана на культуральну тему [24, с. 75] (зокрема, розкривається проблема місця людини у світі її призначення, незреалізованість мрій, сподівань тощо) (25 % усіх творів). Прикладом такої поезії може бути вірш із циклу „Думки і образки” „У погоні за правдою вічною...”:

*У погоні за правдою вічною
здоганяєш пророка з одчаю.
Він над пропастю станув зловіщою
і рече тобі сумно: „Не знаю”.
І, за щастям туземним блукаючи,
ти питаєш дороги до раю.
Подорожній тобі, умираючи,
шепне тихо: „Я глядав, не знаю”.
І у безмірі вічності дивної
Вишлеш думку шукати розмаю;
гнеть вертає без вітки оливної
і, конаючи, каже: „Не знаю”.
І в знесиллі, розбитий нірваною,
тільки чуєш ще тугу без краю:
невже справді лиш фата-морганою
суть дороги до правди і раю?! [14, с. 28].*

Поезії на тему любові становлять 24 %. З-поміж них зауважуємо 22 % любовної лірики, 1 % еротичної, 0,5 % творів складають лірику родинних почуттів та 0,5 % – лірика дружби. Наведемо приклад еротичної лірики:

*Хто тобі дав ту поставу принадну,
що надивитись на неї не можу?
На ту дівочу красу ненаглядну
пісню величну, прославну я зложу,
що гомонітиме вічно світами,
усміхом ранку весни усміхнеться,
землю застелить ніжними квітками,
запахом милим у мир розійдеться... [14, с. 50].*

Важлива для поета й патріотична тема – 11 % поезій:

*Розстеліться цвітом за кордоном,
поклоніться всім низьким поклоном,
розкажіть, як ми вмивались кров'ю,
як горіли до братів любов'ю,
що її не спинять ні кордони,
ні прокльони, ні всі заборони,
що її не можуть побороти
ні окопи, ні колючі дроти,
що її не вб'ють і всі гармати,
бо нам всім одна лиш рідна мати –
Україна! [14, с. 246].*

Значна кількість текстів із мотивами старості (10 %). Примітно, що поет почав писати такі твори, розмінявши всього третій десяток літ:

*Мені здається: я не жив,
а тільки все збирався жити,
чогось шукав, за чимсь тужив,
бажав комусь весь вік служити;
аж ось і молодість минула,
не живши, втомлена заснула [14, с. 191].*

Ситуаційних поезій – 7 % („Видно липи в розцвіті”, „Сон вдівця” та ін.). На воєнну (антимілітаристську) тематику написано 4 % творів. Ці поезії відзначаються загостреним болем від жахів війни. Проте ліричний герой розуміє плинність життя, знаходить у собі силу вірити в краще й надихає інших:

*Та не плачмо, бо віджити ми ще годні;
вилічимо свої рани і народні;
кров пролита не пропаде, зродить нива –
буде, буде Україна ще щаслива!* [14, с. 238].

Вражає усвідомлення автором поваги до полеглих вояків, навіть з ворожого табору:

*Ти поклонись покірно
йому, бо він страдав!
Чи свій, чи ворог лютий,
все ж вояк то забутий, –
служив своїм так вірно,
що душу й тіло дав...* [14, с. 244].

0,6 % текстів належить кладовищенській темі (тема смерті) („Сонні мари”, „Елегія” та ін.). Така ж кількість творів присвячена поминанню-оплакуванню (відгуки треносів) („До***”). 4 % віршів пройняті ностальгійним настроєм („Я рад би все забути”). 3 % – твори баладного типу („Чорногорка”, „На Лисій горі”). 2 % творів присвячені поетам („Новітній поет”, „Молоді поети Руси”). Варто зазначити, що останні мають сатирично-іронічне спрямування. По 0,8 % припадає на твори, написані на екзотичну, рустикальну (сільську) тематику, та трудову поезію.

Власне крайобразної (пейзажної) лірики не зауважуємо. Змалювання природи в нашого автора слугує переважно засобом вираження почуттів ліричних героїв та ліричних ситуацій.

Попри простоту, тематичний поділ неуніверсальний, оскільки різні за тематикою твори можуть належати до одного жанру. До того ж така класифікація може стати безмежною за кількістю зачеплених тем. На ці недовершеності звертали увагу чимало вчених, зокрема Ю. Клим'юк, А. Ткаченко.

Тож перейдемо до типологічних поділів лірики.

В українському літературознавстві кінця ХХ – початку ХХІ століть активно застосовувалася класифікація, розроблена російським науковцем Г. Пospelовим. Вчений, на основі медитації, зображення та повісткування виділив *медитативний, медитативно-зображувальний, повістувальний і зображувальний* види лірики [21]. Такий поділ у вітчизняній науці прийняли й у подальшому розробляли, зокрема, М. Бондар, Н. Левчик, В. Шубравський.

Ю. Клим'юк, зауважив, що ця теорія „прийнятна, але далека від досконалості”, оскільки є такі види лірики, де медитативність не визначальна, і такі, що при визнанні медитативності основною стильовою ознакою можуть втратити свої розпізнавальні властивості (послання) [9, с. 28–29].

А. Ткаченко запропонував свій поділ лірики. Так, *на рівні роду* науковець виділяє різновиди: з погляду виражального (автопсихологічна / рольова; медитативна / сугестивна); з погляду тематики (пейзажна / урбаністична (*ця опозиція видається сумнівною. – О.Р.*), інтимна / соціальна, міфопоетична / культуральна тощо); з погляду емоційної тональності (мінорна / мажорна, героїчна / комічна, драматична / ідилічна, експресивна / розважлива тощо). *На рівні виду* дослідник виділяє: віршовану або поезію (та її різновиди); драматизовану або рольову (та її різновиди); прозову (та її різновиди). *На рівні жанру* називає оду, пісню, епіталаму, романс, гімн, пеан, панегірик, мадригал, дифірамб, проповідь, молитву, пародію, гумореску, сатиру, ідилію, елегію, пастораль, епітафію тощо (та їх різновиди).

Ю. Клим'юк у монографії „Лірика Івана Франка як система жанрів” запропонував своє бачення цієї проблеми. Науковець основною ознакою лірики назвав *ліризм*, а основними його формами – *виражальність (експресивність), звернення (вокативність), зображальність (репрезентативність)*. Відповідно до цього дослідник виділив жанри лірики: *експресивні жанри* (літературна пісня, романс, думка тощо), *вокативні жанри* (послання, присвята, епістола тощо), *репрезентативні жанри* (гімн, ідилія, елегія тощо) [9, с. 29]. Щоправда вчений вказав на те, що в межах кожного з цих розрядів можуть виділятися жанри за походженням (нетрадиційні – фольклорні, традиційні, що увійшли в певну літературу з європейських літератур) та групи жанрів за іншими ознаками, „залежно від способів і форм вираження ліризму в художніх творах, скажімо медитативні жанри тощо” [9, с. 29].

У нашому дослідженні схиляємося до класифікації лірики як роду, запропонованої А. Ткаченком, з деякими заувагами та поєднанням із класифікацією, розробленою Ю. Клим'юком.

У межах різновиду ліричного роду О. Маковей творив здебільшого автопсихологічну лірику (цикли „Semper idem”, „Дружка”, „Гірські думи” та багато ін.), меншу, проте значну частку становить рольова лірика („Пісня” (Чи я собі не дівчина), „Іспанський романс”, „Залюблена”, „Послухай, мій милий” та ін.). Медитативна лірика („Незамітно прийшла весна”, „Складається життя моє, голубко”, „Се пісня не нова” та ін.) переважає над сугестивною (більшість віршів із циклу „Гірські думи”, „Чудовий край”, „Залетіла пісня в пущу” та ін.). Нечисленні сугестивні твори О. Маковея написані переважно в „зрілий” період творчості й являють собою мистецьки довершені поезії.

Окремо варто розглянути цикл „Гірські думи”. Ці вірші відкривають нам справжнього О. Маковея, так часто „застібнутого на всі гудзики”, а насправді глибоко вразливого й непересічного. Автора, який усе життя вивчав себе, світ і саме життя. Створені в рубіжний час, вірші синтезують у собі і неоромантизм, і символізм, насамперед через враження, якими вони переповнені, імпресіонізм. Ці враження автор передає ескізно, подекуди згущеними фарбами, аж до

риторичності, подекуди ледь помітними мазками. Поет відтворює миттєві настрої від зображуваного, передає мінливість, минучість життєвих граней у різних аспектах. І це виразно імпресіоністичні риси.

О. Маковей поєднав у цикл твори нібито різні за жанрами. Проте тут вони творять єдність. Вони спільні, як слушно зазначив Ф. Погребенник, мотивами і настроями [13, с. 42], а отже, враженнями. Що знову ж таки характерне для психологічного імпресіонізму.

Центральним у циклі постає гірський пейзаж. Передаючи нам враження, які викликає в нього краєвид, автор зображує своє бачення внутрішнього світу людини (свого і ліричних героїв). У „Гірських думках” пейзаж набуває виразно суб’єктивної змістовності, що є характерною імпресіоністичною ознакою.

У площині розгляду емоційної тональності у віршованих творах О. Маковей відшуковуємо всі її види: *ліричність* („Незамітно прийшла весна”, „Надлетіла тиха мрія”, „О.К.”), *драматизм* („Казка”, „До***”, „Брати”) та *епічність* („Героям”, „Пісні з поля”). У творах поета переважають мінорна, іронічно-мажорна та, незважаючи на оксиморонність визначення, розважливо-експресивна тональності. Звичайно, тональність поезій найбільше залежить від світосприйняття автора.

На рівні виду в творчості О. Маковей розглядаємо віршовану та рольову лірику. Прикладом останньої може служити поезія „На березі ріки”:

*„Я чула, що на жаль,
Збив жінку так, що страх...”
„Хто?” – „А коваль”.
„Нічого не шкодить.
Та жінка ж то – пожалься, Боже,
Їй і биття вже не pomoже,
Шкода, що ще по світі ходить”* [14, с. 142].

Жанри розрізняємо згідно з класифікацією Ю. Клим’юка.

З-поміж експресивних жанрів у доробку О. Маковей найбільшу частку складають думки (цикл „Думки і образки”, „Темна нічка. На поверсі...”, „Ти, грімка музико, заграй мені дико” та ін.) та літературні пісні („Хоч сплетуться на ніч віти”, „Птах літає, крильми має...”, „Що се за човен” та ін.). Ведучи мову про думку, дослідники одноставні в тому, що поява цього жанру в українській поезії пов’язана з романтизмом. М. Бондар зауважує медитативно-повістувальний характер думки [1, с. 175]. Ю. Клим’юк наголосив на тому, що думка пов’язана з тональністю смутку або трагізму [9, с. 65]. Уже перша збірка О. Маковей містить об’ємний цикл „Думки і образки”. І поруч з образками, „художніми замальовками” думки посідають чільне місце. Ці твори сповнені насамперед медитативністю, „глобальністю”, роздумами над долею окремої людини, про співіснування добра і

зла („Людей, людей мені подайте!”, „Давно, давно моє вже тіло”, „Я вам не завидую, духом бідні”).

У О. Маковея чимало пісень. Проте наявні й твори, що їх поет іменує піснями, але вони не є такими за жанром („Пісні коло груби”). Ю. Клим'юк говорив про пісенний статус лише у випадку з літературною піснею та наслідуванням народної пісні – „творами, пов'язаними з пісенною інтонацією, відповідною побудовою: поділом на куплети, наявністю рефренів, уснопоетичних стильових фігур – зачинів, вигуків, звертань, стверджень і т. ін.” [9, с. 53–54]. У народнопісенному дусі написані переважна більшість пісень О. Маковея: „Пісня (За горою червоніє)”, „Пісня (Чи я собі не дівчина)”, „Причина”, „Ой дівчино, дівчино...”, „Коби-то знати...”, „Коби не люди...” та ін. Літературними піснями вважаємо твори: „Птах літає, крильми має...”, „Що се за човен”, „Одна весна...”, „Послухай, мій милий...” та ін. Чимало творів мають пісенне звучання, хоча автор не назвав їх піснями. Наприклад, майже всі вірші з циклу „Строфи”: „Ой кувала зозуленька...”, „Уже затлілись на небі зорі...”, „Ой закрий, закрий, місячик блідий...”, „Ой не гнися, не хилися...”. „Тихий сон по горах ходить...” стала народною. Не зважаючи на те, що поет іменує поезії піснями, не всі вони є такими за жанром („Пісні коло груби”).

Знаходимо в О. Маковея й літературні веснянки. Цікавим прикладом вважаємо діалогію „Два привіти весні”, де поет зобразив полярні сприйняття приходу найбільш оспіваної пори року. Антитетичній архітектоніці служить і фоніка двох творів. „Залюблена” – гімн весні, кохання, яке розквітає, як і все навколо, з її настанням. І асонанс на *-а-* додає „величності” цій оді: *Радість, яр іде миленька, / Чар весняних чудних днів!* [14, с. 122] Натомість у поезії „Селянин” повторення голосних *-о-* та *-і-* навіює думки про втому, журну сповідь: *Іде біда знов, передновок, / (...) Коби бодай хоч се зродило, / Не висохло і не зігнуло!.. / Тепер сам хоч глодай коліна, / Тяжка робота, довга днина, / А діти плачуть... ой коби-то / Весни не було* [14, с. 122–123].

У межах вокативних жанрів О. Маковей створив чимало творів. Загалом його творчості притаманний прийом звертання. Яскравим прикладом є збірка „Подорож до Києва”, в якій ліричний герой (автор) звертається до України та українців. Збірка пройнята гострим, критичним пафосом. З-поміж жанрів тут наявні й послання, й алюзії епістолярного жанру, й жанру казки, навіть балади. Проте, як і у випадку з циклом „Гірські думи”, поету вдалося створити гармонійну єдність із нібито різних елементів. Важливими об'єднуючими факторами тут виступають тематика та тональність.

У циклах „Semper idem”, „Дружка” ліричний герой звертається до коханої, лише в першому випадку до тієї, котра розлюбила, у другому – до вимріяної, з якою хотів би пов'язати життя.

З-поміж репрезентативних жанрів автор спробував себе в жанрах гімну (маршу) („Ми гайдамаки!”), елегії („Коли помрем і заростем квітками...”, „Біжить у яр вода...”, „Схід сонця”).

На хвилі визвольного руху в Галичині та Україні загалом текст вірша „Ми гайдамаки!” став народною піснею. Ґрунтовно дослідив історію пісні „Ми гайдамаки!” Ф. Погребенник [20]. Він пише: „Ми гайдамаки!” поширювалися всупереч заборонам і переслідуванням польсько-шляхетських властей: пісню співали під тюремними мурами м. Львова на вулиці Баторія на знак протесту проти переслідувань прогресивної української молоді, грали сільські оркестри, в Канаді і США” [20, с. 143].

Окрім так званих монорідних жанроутворів, О. Маковей творив і „межиродові підсистеми” [24, с. 124]. Фіксуємо у доробку автора ліро-епічні твори. Зокрема відносимо до таких цикл „Дружка”. О. Засенко та Ф. Погребенник розглядали окремі твори з цього циклу, називаючи їх ліричними. Т. Галіп, рецензуючи першу збірку, висловив думку про ліричні вірші, „котрі надто немов з трудом далися написати без розумового оглядання, або легкої іронії, якими приправлені прочі думки та образки” [2, с. 258]. Зауваження про „важкість” лірики збірки вважаємо суб’єктивним. Вірші з циклу „Дружка”: „В мою одну хатину...”, „Хто тобі дав ту поставу принадну...”, „Мов нині бачу: черешні в садках...”, „Там на межі терен росте” (очевидно їх дослідник відніс до ліричних) сповнені щирих почуттів; написані майстерною віршовою формою, збагачені тропами та синтаксичними фігурами. О. Засенко, аналізуючи цикл, звертає увагу саме на ці поезії. Прирівнюючи їх до „Зів’ялого листа” І. Франка та романсів Олександра Олеся, вчений називає твори „чудовими зразками любовної лірики кінця ХІХ – початку ХХ століття” [7, с. 62]. Проте О. Засенко, ведучи мову про цикл, зосереджує свою увагу лише на згаданих віршах, назвавши їх „кращими творами циклу” [7, с. 62]. Натомість вважаємо за потрібне розглядати їх у контексті цілої поетичної в’язанки, з метою ще більше підкреслити мистецьку вартість їхню і циклу загалом. Цикл, що складається з десяти поезій, вважаємо ліро-епічним. У чотирьох перших віршах переважає оповідність: „Давно не бачилися ми обоє, / аж знов зустрілись раз в неділю, / ти дружкою була для молоді, / а я був дружба на весілля” [14, с. 47]. Протягом перших чотирьох „епізодів”, автор послідовно вводить нас у ситуацію, в переживання ліричного героя – у храм його закоханої душі.

1 – Ліричний герой зустрічається на весіллі своїх друзів із колись знайомою дівчиною, яка дорога його серцю:

*Так тісно в церкві, що стояти трудно,
з усіх боків нас люди стисли:
одно подружжя піп звінчав прилюдно,
а друге я звінчав у мислі... [14, с. 48].*

2 – Присутні на весіллі жінки придивлялися дружбі та дружці, обговорюючи, називали гарною парою. Дівчина засоромившись: „Очі

до землі спустила, / як калина, зчервоніла, / нишком глянула на мене / і легенько затремтіла” [14, с. 48].

3 – На весіллі дівчина подарувала ліричному героєві на згадку „галузку зеленого мирта”, яку хлопець береже: „Вже з мирта того, моя дружко, / увити би можна вінок; / вже пару я вибрав для тебе, не знаю твоїх лиш думок...” [14, с. 49].

4 – „Дружба” згадує час, коли міг бути з любою дівчиною поруч, шкодує за минулим: „А тепер, дівчино гарна, / чом така несміла ти? / Давніх пестоців веселих / вже у тебе не знайти” [14, с. 49].

5 – 8 – Від спогадів хлопець поринає у мрії-фантазії: „Несе (слово. – О.Р.) мої думи далеко / у привітну, тиху хатину: / там бачу я радого мужа / і люблю, щасливу дружину...” [14, с. 50]; „Хто тобі дав тут поставу принадну, що надивитись на неї не можу?” [14, с. 50]; „Мій вітре, чи ти сипав їй квітки? / Чи і тобі вона так дуже мила? / Я рад завітчати всі стежки, / де ступлять лиш єї малі ніжки, / щоби по квітах все ходила...” [14, с. 51].

9 – Ліричний герой ніби знову відсторонюється: „Я маю образ на стіні / від побратима мого; / він так подобаєсь мені, / що все дивлюсь на нього” [14, с. 51]. Оповівши про зображених на картині закоханих: „Вона у потічок глядить, / рум’яна, чорноброва; / а біля неї він сидить, / не каже ані слова. // Не мають слів – слова пусті / сказати того не в силі, / які чуття, живі, святі, / ворушать їх в тій хвилі” [14, с. 51–52], хлопець каже: „Мов до святих, в душі молюсь, / бо я їх розумію...” [14, с. 52].

10 – До оповіді й ліризму додається дія. Спочатку передається монолог старости з весілля: „Я, – каже, – вже випив чимало, / та випити більше ще можна, / вино ще стоїть, як стояло, / а чарка моя вже порожня... // Погляньте, хто шепче там збоку, не робить належної служби?... / Дай, Боже, нам бути до року / на вінчанні дружки і дружби!” [14, с. 52]. А „завісою” цього весільного дійства – рішучий намір ліричного героя: „Староста сей – бесідник славний! / Розумно говорить і сміло... / Він, чую, і в сватанні вправний – / до нього я матиму діло...” [14, с. 52].

Цикл „Дружка” навіває епіталамні асоціації.

Такі твори, як „Новик”, „Дитина”, „Місіонар”, „Терновий вінок”, „Ревун”, відносимо до драматизованих ліро-епічних поем (Б. Мельничук), а не до ліро-епічних, як наші попередники. Б. Мельничук так розтлумачує її особливості, у контексті дослідження поем Т. Шевченка: „В творах „Слепая”, „Гайдамаки”, „Марина”, „Відьма”, „Сотник” не тільки зростає питома вага діалогу, а й поглиблюється його функція: введений нерідко в найбільш напружений момент, він драматизує поему. Сам автор тоді немовби відходить, надаючи змогу героям вести дію самостійно” [15, с. 15]. О. Маковей „дозволяв” ліричним героям самим розкриватися реципієнтам, через дію та діалоги.

Наголошуючи на тому, що ліричний герой є породженням певної доби, Ю. Клим’юк висловив цікаву думку: „Саме ліричний герой

творить ліричну ситуацію, тобто обирає предмет, через який відбувається емоційний вилив почуттів. Від його бачення світу, внутрішнього темпераменту залежить спосіб поетичного висловлювання, розгортання якого має свою динаміку та свої етапи” [9, с. 27]. Ліричний герой у О. Маковея відображає суперечливість і водночас гармонію поєднання часом біполярних світоглядних позицій, що була властива для його часу. Тож різноманітна жанрова палітра віршованих творів О. Маковея позначена впливом межової історичної епохи, в яку жив поет. Таким чином, протягом чотирьох десятиків років утворилася гетерогенна жанрова система творів поета.

1. *Бондар М.П.* Поезія пошевченківської епохи. Система жанрів / Микола Пантелеймонович Бондар. – К. : Наук. думка, 1986. – 328 с.
2. *Галіп Т.* Поезії Осипа Маковея / Теодот Галіп // Зоря. – 1895. – № 13. – С. 258. – Рец. на кн.: Поезії Осипа Маковея / Осип Маковей. – Львів, 1894. – 136 с.
3. *Гринберг И.Л.* Три грани лирики: современная баллада, ода и элегия / Иосиф Львович Гринберг. – 2-е изд. – М. : Худож. лит., 1985. – 397 с.
4. *Геник-Березовська З.* Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм / Зіна Геник-Березовська – К. : Гелікон, 2000. – 368 с.
5. *Ільницький М.* Краси свічадо / Микола Ільницький // Розсипані перли: Поети „Молодої музи” / упоряд., автор передм. та приміт. М. Ільницький. – К. : Дніпро, 1991. – С. 5–17.
6. Історія української літератури ХІХ століття : у 3 кн. / за ред. М.Т. Яценка. – К. : Либідь, 1995. Кн. 1. Перші десятиріччя ХІХ ст. – 368 с.
7. *Засенко О.* Осип Маковей / Олексій Засенко. – К. : Дніпро, 1968. – 220 с. – (Життя і творчість).
8. *Качуровський І.* Генерика і архітектоніка / Ігор Качуровський. Кн. II. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2008. – 376 с.
9. *Клим'юк Ю.І.* Лірика Івана Франка як система жанрів / Юрій Ілларіонович Клим'юк. – Чернівці : Рута, 2006. – 406 с.
10. *Кодак М.* „Зів'яле листя” Івана Франка (як гетерогенний жанроустрій) / Микола Кодак // Слово і час. – 1996. – № 8–9. – С. 6–13.
11. *Крижанівський С.А.* Художні відкриття і літературний процес : Огляди, статті, роздуми / С. А. Крижанівський. – К. : Рад. письменник, 1979. – 240 с.
12. *Лесин В.М.* Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. – 3-тє вид. перероб. і доп. – К. : Рад. шк., 1971. – 486 с.
13. *Маковей О.С.* Твори : в 2 т. / [авт. передмови Ф.П. Погребенник ; упоряд. та авт. приміток О.В. Мишанич]. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1. – 719 с.
14. *Мельничук Б.І.* Драматична поема як жанр : (літ.-критич. нарис) / Богдан Іванович Мельничук. – К., 1981. – 143 с.
15. *Нахлік Є.* Доля – los – судьба: Шевченко і польські та російські романтики / Євген Нахлік ; НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. – Львів, 2003. – 568 с.

16. Палкин М.А. Лирика как искусство стихотворного слова / Михаил Афанасьевич Палкин. – Минск : Вышэйш. шк., 1986. – 272 с.
17. Пеленський Є.-Ю. З дослідів над творчістю Осипа Маковея (Михайлові Вознякові) / Євген-Юлій Пеленський // ЛНВ. – Т. 96. – 1928. – С. 142–147.
18. Погребенник Ф. Осип Маковей / Федір Погребенник. – К. : Держлітвидав УРСР, 1960. – 134 с. – (Критично-біографічний нарис).
19. Погребенник Ф. „Ми гайдамаки!...” / Федір Погребенник // Дзвін. – 1990. – № 9. – С. 141–144.
20. Поспелов Г.Н. Лирика среди литературных родов / Геннадий Николаевич Поспелов. – М. : Изд-во Моск. у-та, 1976. – 208 с.
21. Салига Т. У спектрі поетичних жанрів / Тарас Салига. – К. : Т-во „Знання” УРСР, 1988. – 48 с. – (Сер. 6 „Література і мистецтво”; № 3).
22. Сімович В. Из поетичної спадщини Йосипа Маковея / Василь Сімович // Самостійна думка. – 1931. – Ч. 5 – травень. – С. 1–3.
23. Ткаченко А. Мистецтво слова : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Анатолій Ткаченко. – 2-е вид., випр. і доповн. – К. : ВПЦ „Київський університет”, 2003. – 448 с.

Аннотация

Подробно изучено генерику стихотворных произведений О. Маковея. До сих пор с точки зрения генологии поэзии автора не изучали, за исключением фрагментарных упоминаний в трудах Е.-Ю. Пеленского, О. Засенко, Ф. Погребенника. Основательный анализ поэтических произведений обнаружил многообразие их жанровой природы. О. Маковей оставил произведения многочисленных жанров, показав себя в каждой из форм хорошим мастером слова.

Ключевые слова: *генерика, род, жанр, разновидность, стих, лирика.*

Summary

The given article deals with the generic of poetical works by O. Makovey. Till the present day the poetries of the author were not researched in terms of poetry, except sporadic mentioning in the works of Y. Pelenskiy, O. Zasenko and F. Pogrebennyk. A substantive analysis of poetical works discovered variety of their genre disposition. O. Makovey left works of numerous genres, where he showed himself as the great master of the poetry.

Key words: generic, gender, genre, type, poem, poetry.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2011 р.